

העותרים :

1. חסן אבו עסלה
2. מוחמד עלי חמאד
3. חאמד אלאטרש
4. מדחת אבו טיר
5. אחמד מוחמד אבו טיר
6. מוחמד פוקה
7. חיליל עלי עמירה
8. ח'דר רמדאן דבש
9. אברהים חסין אבו טיר
10. האגודה לזכויות האזרח

ע"י ב"כ עו"ד נסרין עליאן ו/או טלי ניר ו/או
דן יקיר ו/או דנה אלכסנדר ו/או אבנר פינצ'וק
ו/או מיכל פינצ'וק ו/או עאוני בנא ו/או לילה מרגלית
ו/או לימור יהודה ו/או אשרת מימון ו/או עודד פלר
ו/או גיל גן-מור ו/או ו/או קרן צפריר ו/או ראויה אבו-רביעה
ו/או משכית בנדל

מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
ת"ד 34510, ירושלים 91000
טל': 02-6521218 ; פקס : 02-6521219

נגד

המשיבה :

עיריית ירושלים
ע"י ב"כ עו"ד ד שמואל א. שפט ואח'
לשכת היועץ המשפטי לעירייה
כיכר ספרא 8, ירושלים 94141
טל : 02-6296427 פקס : 02-6297330

עיקרי טיעון מטעם העותרים

1. לקראת הדיון הקבוע ליום 10.9.2, מתכבדים העותרים להגיש את עיקרי הטענות מטעמם.
2. מכתב התשובה של המשיבה עולה כי אין מחלוקת משפטית בין הצדדים ביחס לחובתה של המשיבה לספק שירותי תברואה בשכונות צור באהר ואום טובא (להלן – "השכונות") ולפנות מהן מפגעים סביבתיים, כפי שפורט בחלק המשפטי של העתירה (סעיפים 85-57). יחד עם זאת, ברי כי הצדדים חלוקים ביחס למצב התברואתי בשכונות.
3. העותרים מברכים על המאמצים שהמשיבה השקיעה בשיפור שירותי התברואה בשכונות בעקבות הגשת העתירה, אולם סבורים כי המאמצים טרם הביאו לפתרון מלא של הבעיות, שפורטו בעתירה. להלן יפורטו הבעיות שנותרו, לפי סדר הדברים שפורטו ברקע העובדתי של העתירה :

4. בכתב התשובה טוענת המשיבה כי נכון לחודש אוגוסט מוצבים בשכונות 53 מכולות בנפח של 8 קוב ו-72 מכולות בנפח של 1100 ליטר. הואיל ובעתירה נטען כי כמות המכולות קטנה יותר, ערכו העותרים סיור בשכונות ביום 25.8.10, וממצאיהם עולה כי אומנם הוספו עשר מכולות גדולות, אולם חלק מהמכולות הקטנות שהיו סולקו, כך ש**כיום ישנן בשכונה 51 מכולות גדולות ו-50 מכולות קטנות**.

טבלת כלי אצירה מעודכנת ליום 25.8.10, שהוכנה ע"י המתכנן האורבאני של המינהל הקהילתי צור באהר ואום טובא, מר איהאב זין, **מצ"ב ומסומן ע/27**.

5. יצוין כי המשיבה אינה מחליפה מכליות כדבר שבשגרה, ובמקרה שלפנינו החל הליך שיפוץ והחלפת המכליות רק לאחר מיצוי ההליכים והגשת העתירה, וכמובן שהעותרים מברכים על כך. אולם, מהסיור שביצעו העותרים ביום 25.8.10 עלה עוד שעדיין מוצבות בשכונה מספר מכליות אשפה בלויות, שבורות ושרופות, אותן יש להחליף.

תמונות לדוגמא של חלק ממכליות האשפה הלא תקינות שמוצבות בשכונה, נכון ליום 25.8.10 **מצ"ב ומסומן ע/28**.

מכל מקום, הבעיה העיקרית היא פיזורם הלקוי של מכליות אלו, שאינו מכסה את צורכי התושבים, והמחסור בשירותים תברואתיים ב-19 רחובות בשכונות. בהקשר זה יודגש שלא רק הכמות חשובה אלא גם האיכות של השירות. כך, למשל, ברחוב הראשי של צור באהר ניתן שירות טוב יחסית: יש בו מכולות רבות והן מפונות באופן יומי, ובמקום פועל גם רכב טיטוא. התוצאה היא שהרחוב נקי יחסית ליתר הרחובות, בהם השירות חלקי או שכלל אין שירותי ניקיון.

6. העותרים מברכים על החלפת מרבית כלי אצירת האשפה מפלסטיק לכלי אצירה ממתכת, אולם סבורים כי אין זו הדרך להתמודד עם שריפת האשפה בכלי האצירה. שכן, שריפת האשפה מתבצעת בשל עודפי האשפה הרבים, הנוצרים בחלק מן המכולות המוצבות באזורים שבהם אין מספיק מכולות, ועל כן הפינוי הסטנדרטי של שלוש פעמים בשבוע אינו מספיק לכמויות האשפה, הנאספות במכליות אלה ובסביבתן. נוסף לכך, צעד זה אינו מהווה פתרון לבעיית שריפת האשפה ברחובות בהם אין מכליות אשפה או שירותי תברואה, כפי שיפורט להלן (וראה גם בסעיפים 29-30 לעתירה).

ב. רחובות שלמים ללא שירותי תברואה

7. למשיבה מספר ראשי תשובה לעניין המחסור במתן שירותי תברואה ל-19 הרחובות בהן לא ניתנים כיום שירותי תברואה. ראשית, המשיבה טוענת בכתב תשובתה, כי רוב הרחובות דגן הינם צרים ובעלי שיפועים גבוהים, ולכן אינם בטיחותיים לכניסת משאית לאיסוף אשפה. אופיים הטופוגרפי של רחובות אלו אינו ייחודי לשכונות צור באהר ואום טובא, אלא הם חלק מאופייה וייחודה של ירושלים בכללותה, ועל כן לא יכול להיות בכך משום נימוק לאי הסדרת שירותי התברואה.

8. במקומות אחרים בעיר נעזרת המשיבה באמצעים לא שגרתיים לאיסוף האשפה, כדוגמת הטרקטורים בעיר העתיקה, פתרון שיכול להלום גם את שכונות צור באהר ואום טובא. כן יכולה המשיבה לחשוב על פתרונות חלופיים אחרים, כפי שעושה עיריית נצרת, אשר נעזרת בחמורים לאיסוף אשפה, במקום שלא ניתן להכניס אליהם טרקטור בשל מכשולים טיפוגרפיים וריבוי מדרגות.
9. המשיבה הודיעה בכתב התשובה כי היא מתכוונת לרכוש 2 טרקטורים מתאימים לצורך כך עד לסוף שנת 2010, וכי היא בוחנת פתרונות נוספים לרחובות הצרים. יוער, כי תשובה זהה למדי קיבלו העותרים עוד בנובמבר 2009 אולם עד עתה טרם בוצעו הדברים (ראה ע/25 לעתירה). על כן, יש למצוא פתרונות זמניים עד למימושן בפועל של ההבטחות החוזרות על רכישת טרקטורים.
10. שנית, המשיבה טוענת כי "חלק נכבד מבתי שכונות צור באהר ואום טובא נבנו ללא התרי בניה ואף תושבים שהוציאו היתרי בניה אינם מוציאים טופסי ארבע ותעודות גמר, מכיוון שאחד האיטורים הנדרשים הינו אישור אגף התברואה על הצבת כלי אשפה לבניין, והתושבים לא הציבו כלי אצירת אשפה, על אף שזו חובתם החוקית". לשכונות צור באהר ואום טובא אושרה תוכנית מתאר בשנת 1999, ומאז אישורה מבקשים יותר ויותר תושבים היתרי בניה, כך שרבים מהבתים בשכונות בנויים כיום בהיתר.
11. אחד התנאים לקבלת היתר בנייה הינו תשלום של כ- 12,000 שקלים לאגף התברואה עבור מיכל אשפה למבנה. תמורת סכום זה אמורה העירייה לספק מיכלי אשפה עם תום הבניה, אולם בפועל העירייה אינה מציבה את המיכלים. העותרים משערים כי המשיבה אינה מוצאת טעם להציב מכולות ברחובות אלה, הן מכיוון שקשה למצוא מקום למכולות ברחובות צרים אלה והן משום שאין בהם כיום גישה למשאיות פינוי אשפה. אלא, שבחלק מהמקומות אין גישה כזו מן הטעם שמשיבה אינה סוללת את הכבישים הסטטוטוריים המאושרים של השכונה. יתכן ויש לכך סיבות נוספות שאינן ברורות לעותרים. התוצאה היא שגם התושבים ששילמו עבור מיכל אצירת האשפה לא זוכים לקבלו בקרבת ביתם.
12. בהקשר זה יוער כי התנגדות התושבים להצבת מכולות אשפה בכביש מס' 18 נובעת מכך שמדובר ברחוב צר מאד, ואין בו באמת מקום להצבת מכולות. הצבת מכולות ברחוב זה תגרום לשיבושים בתנועת כלי הרכב, שהיא ממילא בעייתית ברחוב זה. מעבר לכך, הצבת המכולות תהיה בצמוד לפתחי הבתים ממש, כיוון שאין מקום אחר, והדבר יגרום למפגע תברואתי, סביבתי וחזותי ולריח רע.
13. מכל מקום, איסוף האשפה ברחובות אלו אינו תלוי רק בקיומם של מיכלי אשפה לכל התושבים, מכיוון שניתן לאסוף גם ערימות אשפה (ללא מיכלים), והדברים אינם תלויים אלה באלה. הפתרון אליו חותרים העותרים הוא באיסוף שקיות האשפה במועדים שיקבעו מראש, לקראתם יוציאו התושבים את שקיות הזבל מחוץ לבתים.
14. שלישית, אחד הפתרונות של המשיבה ל-19 הרחובות, הינה חלוקת שקיות אשפה לתושבים המתגוררים ברחובות המרוחקים מכלי האצירה. לאורך כל מיצוי ההליכים, טענה המשיבה שהיא אינה מחלקת שקיות אשפה בכל שכונות העיר בין אם יש גישה לרכב ובין אם אין גישה לרכב, ורק לאחר שהועמדה על טעותה, נאמר כי השקיות

מחולקות כפתרון נקודתי לתושבים בודדים (ראה נספחים ע/19, ע/20, ע/23, ע/25 לעתירה). בתשובתה לעתירה, שינתה המשיבה את עמדתה וכעת היא טוענת שאמצעי זה מהווה פתרון כולל. מכתב התשובה עולה כי המשיבה מחלקת שקיות אשפה ל-220 משפחות (סעיף 8 לתשובה). על פי אומדן המהנדס האורבאני, מר איהאב זין, ב-19 הרחובות הנ"ל מתגוררות כ-933 משפחות, ומכאן ברור כי הפתרון הוא חלקי ביותר. מעבר לכך, גם משפחות שמקבלות שקיות מקבלות חבילה אחת לחודשיים, כשבכל חבילה ישנן 20 שקיות של 90 ליטר. בחישוב פשוט עולה, כי 20 שקיות * 90 ליטר = 1800 ליטר אשפה לחודשיים, 1800 / 2 חודשים = 900 ליטר לחודש, 900 ליטר לחודש / 5 נפשות במשפחה = 180 ליטר לנפש בחודש, 180 ליטר / 30 יום = 6 ליטר אשפה ביום לאדם. מובן כי כמות זו אינה מספקת, לאור הנחת המשיבה כי אדם מייצר כ-10 ליטר אשפה ליום (סעיף 7 לתשובה). מכאן, שהשקיות שמחלקת המשיבה אינן מספקות את הצורך של המשפחות שמקבלות אותן. מכל מקום, חשוב להדגיש, כי חלוקת השקיות הינו רק צעד אחד בפתרון, שבצידו אמור להיות גם הסדר לאיסוף האשפה ולא רק לריכוזה בבתי התושבים.

15. טענה נוספת של המשיבה, המוזכרת במובלע, היא שארבעה מ-19 הרחובות אינם כבישים סטטוטוריים, וכי חלק מהרחובות הינם מעברים ציבוריים להולכי רגל ו/או שטח המיועד למגורים ו/או נוף פתוח, וכי קיימות חריגות בנייה רבות על חשבון הכבישים. טיעון זה, בכל הכבוד, אינו יכול לשמש את המשיבה. בהתאם לפקודת העיריות (נוסח חדש) תשכ"ד-1964 ובפקודת בריאות העם (1940), אמונה המשיבה על הבטחת בריאות הציבור, נקיטת אמצעים להסרת כל מפגע והסדרת שירותי ניקיון בכל שטחה המוניציפאלי. אין בחוק שום אזכור ו/או התניה לחובת קיומם של רחובות סטטוטוריים או לקיומם של תנאים ספציפיים ברחובות לצורך קבלת השירות, כמו שאין התניה שהשירות התברואתי חייב להינתן אך ורק במשאיות האשפה. להפך, לשון החוק הינה מחייבת נקיטת פעולה במובן הרחב של המילה, כפי שנכתב בסעיף 249(29) לפקודת העירייה, המקנה למשיבה סמכות כללית: "לעשות בדרך כלל, כל מעשה הדרוש לשם שמירה על תחום העירייה בריאות הציבור ובטחון בו..." (הדגשה אינה במקור) (ביחס לחובה לספק שירותי תברואה הולמים ראה סעיפים 60-67 לעתירה).

16. טיעונה של המשיבה, אינו במקומו גם לאור כך שמרבית הכבישים הסטטוטוריים, שאושרו בתוכנית המתאר של השכונות משנת 1999, אינם קיימים בפועל, כיוון שהמשיבה לא דאגה לפריצתם ולסלילתם, על אף החובה המוטלת עליה בהקשר זה בחוק ועל אף הבטחות שניתנו על ידה למינהל הקהילתי של השכונות בנושא זה. בפועל קיימים בשכונות אך ורק שני רחובות סטטוטוריים, רח' צור באהר ואלמשאהד, וגם הם לא קיימים לפי הרוחב והתוואי הסטטוטורי. חלק ניכר מהרחובות הקיימות כיום בשכונות הינם עדיין "כבישים זמניים": רחובות שקיימים על יעודי שטח שאינם כבישים, אלא נוף פתוח, מגורים ושטחים ציבוריים להולכי רגל וכי'. סלילתם ופתיחתם של חלק מרחובות אלו בוצעו על יד מחלקת שפ"ע (שיפור פני העיר) בעירייה כפתרון זמני. במצב דברים זה נראה כי המשיבה מוסיפה חטא על פשע - מצד אחד, היא אינה פורצת רחובות, ומצד שני לא מספקת שירותי תברואה ברחובות שקיימים, בטענה שאלו אינם סטטוטוריים. לו היתה המשיבה מסדירה את הרחובות בזמן אמת, לא היו רחובות לא סטטוטוריים בשכונה.

ג. פחים קטנים לציבור בצידי הדרך (אשפתונים)

17. בכתב תשובה הודיעה המשיבה כי היא נעתרה לבקשת העותרים ואישרה הצבת 15 אשפתונים עד סוף חודש אוגוסט 2010. אולם עד הגשת עיקרי הטענות, שלושה ימים לפני סוף החודש, לא הוצב בשכונה אף אשפתון נוסף כפי שהובטח.

ד. ניקיון וטאטוא רחובות

18. אחד השירותיים העיקריים שניתנים על ידי מחלקת התברואה הוא ניקיון וטאטוא הרחובות. בכתב התשובה טוענת המשיבה ביחס לטאטוא המכאני כי שירות זה ניתן פעמיים בשבוע בשכונות, וכי בחלק מהרחובות לא מתקיימים תנאי הסף למתן שירות ברכב הטאטוא. אכן, שירות זה ניתן פעמיים בשבוע, אולם רק לכביש ראשי אחד בצור באהר ולעיתים נדירות לרחובות מסגד אלעומרי ואלמקפה בצור באהר ולרחוב אום טובא. כל שאר עשרות הרחובות בשכונות אינם מקבלים שירות זה כלל, זאת גם בשל מחדלה של המשיבה בסלילת כבישים, כפי שפורט לעיל.

19. המחסור בטאטוא הרחובות באופן קבוע גורם להצטברות ערימות אשפה בצידי הכבישים אשר מהווים מפגע סביבתי, תברואתי, בריאותי ובטיחותי לכלל התושבים בשכונות, במיוחד לילדים שהרחובות מהווים עבורם מגרשי המשחקים, זאת מעבר לפגיעה האסתטית וחזותית במראה השכונות ובחזות העיר בכללותה. לכן, ישנו צורך חיוני בטאטוא הרחובות, ולאור המאפיינים הטיפוגראפיים של השכונות והרחובות והמכשולים שהמשיבה טוענת להם, ניכר הצורך בטאטוא ידני.

20. אומנם לאחר הגשת העתירה הוחזר לעבודה עובד הניקיון, שהחל לראשונה לעבוד בשכונות בתחילת שנת 2009, לאחר התכתבות ובקשות מרובות מטעם העותרים. אולם בנובמבר 2009 נעלמו עקבותיו, ולמרות בקשות העותרים הוא לא הוחזר לעבודה, אלא רק לאחר הגשת העתירה ביוני 2010. יחד עם זאת, ברי כי אין ביכולתו של עובד ניקיון יחיד לתת מענה לכל הרחובות בשכונה, בהן מתגוררים כ-15,000 תושבים. על כן, התוצאה בשטח היא שרחובות שלמים ומרכזים בשכונות אינם מקבלים שירות טאטוא כלל.

21. טענת המשיבה, שמתוכנן להוסיף עובדי ניקיון נוספים לשכונות, לאחר הערכות העירייה בהתאם לתוכנית, אינה מספקת את העותרים. תוכניות הערכות כאלו מתארכות זמן ממושך, ולפי הידוע לעותרים יתכן וכל שירות הטאטוא הידני יופרט לחברה חיצונית. משמעות הדברים היא, שהצמדת עובד נוסף לשכונה תעוכב עד להשלמת הליך זה, שיכול להמשך כשנה ויותר. זהו פרק זמן ארוך ולא סביר בהעדר מענה לצורך חיוני ויום יומי בשכונות. לאור ניסיון העבר והיעלמותו של עובד הניקיון למשך שמונה חודשים, ששב לשכונות רק לאחר הגשת העתירה, חוששים העותרים שהבטחה בגין הוספת עובד נוסף תיוותר ככלי ריק. על כן, יש להציב עובדי ניקיון קבועים בשכונה ללא קשר להערכות המשיבה לתוכניות עתידיות לכל רחבי העיר.

22. בכתב התשובה נאמר כי המשיבה אינה מבצעת הדברה במקומות פתוחים. תשובה זו אינה פותרת את הבעיה של המכרסמים, החולדות והמזיקים, המסתובבים ברחובות השכונה ובשטחים הציבוריים, ועל כן סילוקם נתון לאחריות המשיבה. ברי כי במצב בו מדובר בתופעה חמורה, הפוגעת בתושבים ובסביבה, על המשיבה למצוא פתרון ולא להותיר את הדברים בסירוב כולל.

23. באשר לכלבים המשוטטים, מתשובת המשיבה נראה שהיא משקיעה מאמצים לכידתם ולסילוקם מהשכונות, אולם למרבה הצער המצב בשטח הוא כזה שגם כיום פוקדים את השכונות להקות כלבים משוטטים שמטילות אימה ומסוכנות לתושבים. מנתוני השירות הווטרינרי שנפרסו בכתב התשובה, עולה כי החל מחודש ינואר ועד היום נלכדו 111 כלבים משוטטים בשכונות והודברו בשטח 103 שלא ניתן ללכדם. כלומר כ-214 כלבים קיבלו טיפול על ידי השירות הווטרינרי בשכונות, בעוד שבכל ירושלים המזרחית טופלו כ-1024 כלבים. יוצא אפוא שכ-20% מהכלבים המשוטטים שקיבלו טיפול בכל ירושלים המזרחית נמצאים בתוך השכונות ובסביבתן. עובדה זו מחזקת את טענת העותרים, כי שכונות צור באהר ואום טובא סובלות במיוחד מתופעה זו, לאור קרבתם לשטחים פתוחים בסביבתם וריכוזי הזבל לצידי הדרך שמהווים מזון נוח לכלבים. על כן, ישנו צורך מיוחד בהגברת פעילות השירות הווטרינרי בשכונות ולכידתם של עשרות ולהקות הכלבים המשוטטים שמסתובבים בחופשיות בשכונות.

ו. בניית מתקני אשפה ושיתוף פעולה של התושבים

24. המשיבה טוענת שהינה מעוניינת בבניית מתקני אשפה בשיתוף עם התושבים ואף פועלת לצורך כך, ולהמחשה היא מפנה לישיבה מינואר 2010 בעניין. אולם, לישיבה זו לא זומנו נציגי התושבים ו/או המינהל הקהילתי ו/או באת כוח העותרים, אלא השתתפו בה נציגי ארגונים שונים ופעיל שכונתי אחד בלבד, אשר אינם מייצגים את התושבים. כך מבחינת העותרים מדובר בהצהרות לחוד וביצוע לחוד.

25. העותרים ביקשו לבנות מתקני אשפה עוד במהלך מיצויי ההליכים (ראה ע/21, ע/24, ע/25 ו- ע/26 לעתירה), ומבדיקה ראשונית בלבד של המתכנן האורבאני מטעם המינהל הקהילתי מר איהאב זין, קיימת הסכמה מפורשת מטעם התושבים להקמת והסדרת לפחות 9 עמדות מוסדרות במספר מקומות אפשריים בשכונות, והדבר אף הוזכר בפני המשיבה, שמסיבות השמורים עמה בחרה לא התייחסה לכך.

לאור כל האמור לעיל, ברי כי על אף השיפורים שהוכנסו, שירותי התברואה בשכונות טרם הוסדרו באופן יסודי ועדיין קיים מחסור ברוב בשירותים אלו בהיבטים שונים. אשר על כן, מתבקש בית המשפט להיעתר לעתירה ולהורות על מתן הסעדים המבוקשים בה, ולהטיל על המשיבה הוצאות העתירה ושכר טרחת עו"ד.